

“ЕЗИЦИТЕ“ НА ЛИТЕРАТУРНАТА ТВОРБА

“THE LANGUAGES“ OF THE LITERARY WORK

ДАНИИ ЗА ОБСТАНОВКАТА В СКОПИЕ ПРЕЗ 1684 ГОДИНА:
РЕЛАЦИЯ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СМЪРТТА НА АНДРЕА БОГДАНИ

Дениса ЧЕРМА

Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград
E-mail: d.cerma@yahoo.com

DATA ABOUT THE SITUATION IN SCOPJE IN 1684: A RELATION CONNECTED TO
THE DEATH OF ANDREA BOGDANI

Denisa CHERMA

South-West University „Neofit Rilski“, Blagoevgrad
E-mail: d.cerma@yahoo.com

ABSTRACT: The paper analyzes the data concerning the people's values, political attitudes, and moods and emotions in Skopje as described in a letter to Congregatio de Propaganda Fide written in 1684 by the Archbishop of Skopje Pjeter Bogdani. Christians called the Austrian Emperor „our Emperor“, prayed for him and his victories over the Turks. They were filled with hopes for the victory of Christians. Both Catholics and Orthodox were involved in the funeral procession of the deceased former Catholic archbishop and shared common hopes and beliefs.

KEY WORDS: year 1684, Skopje, Albanian Catholics, Great Turkish War, political attitudes.

Ценен исторически материал за обстановката в Скопие съдържа *релация*¹ от 2 април 1684 г., свързана със смъртта на скопския католически архиепископ Андреа Богдани. Писмото е запазено в Архива на Конгрегацията за пропаганда на вярата в Рим (APF² SC³ SERVIA 1669–1760, vol. 1, ff 131r–134r; 134v).

Публикувано е под № 255 от френската албаноложка Одет Марке (1997, с. 426–431) в сборника от документи от Архива на Конгрегацията и от Секретния архив на Ватикана, свързани с Албания. *Релацията* е изпратена от Скопие с датата: 2.IV.1684.

Писмото съдържа надгробното слово, произнесено от Пийетър⁴ Богдани, племенник на скопския архиепископ Андреа Богдани и негов наследник на поста⁵. За удобство текстът на писмото ще се раздели на две отделни части, което се обуславя от съдържанието му. Първата част е посветена на живота на Андреа Богдани и съдържа недвусмислени данни за неговата антитурска ориентация. Втората част е посветена на пророчествата и знаменията, които се случват в Скопие при смъртта на Андреа Богдани и които според Пийетър Богдани показват скорошната победа над турците.

1. Житейски път на Андреа Богдани.

В началото на документа се съобщава, че Андреа Богдани е роден в диоцеза Призрен, на границата между Албания и Сърбия, през 1600 г. Син е на Йоани да Йанани⁶. Желанието му да стане свещеник е против волята на родителите му, но той е воден от желанието да помогне на

¹ Релация < от итал. la relazione – доклад, писмо, срв. по-старото лат. relatio – поставяне на въпрос пред Сенат от магистрат. Текста на документа – вж. в Приложението към статията.

² APF – Archivio Storico della Congregazione per l'Èvangelizzazione dei Popoli – Congregatio de Propaganda Fide.

³ SC – Scitture Riferite nei Congressi.

⁴ Пиетро Богдани (1621–1689) е най-големият ранен албански писател, богослов и философ.

⁵ Става дума за Пиетро Богдани.

⁶ Джоани да Джанани – Gioanni da Giannani.

своята родина и да допринесе за съпротивата против турците. Двайсет и пет годишен, постъпва в Колежа в Лорето, където се обучава шест години и се отличава с ревност към християнските добродетели. Завръща се в родното си място и служи на Църквата, но е принуден да напусне и заедно с цялата си фамилия да отиде в Скопие, за да се освободят от веригите на турците. През 1650 г. е избран от Свещената конгрегация за архиепископ на Охрид. След това, заради проблемите, които има с Франческо Соимирович, поради неопределените граници между диоцезите, е назначен от Свещената Конгрегация за архиепископ на Скопие (във връзка с този спор българските францисканци са съставили още през 1655 г. две исторически статии и въпросът за този спор е добре изследван в българската наука (Дуйчев, 1937, с. 58)). Болен и възрастен, той подава оставка от тази задача в полза на племенника си Пийтър Богдани. Той *страда* много (боледува), но винаги остава силно вярващ човек. Прекарва нощите с броеница в ръка и постоянно се моли за папата, за Конгрегацията, за императора и др.; и с много свещеници служи литургия. В молитвите си се обръща и към всички свети патрони на 60 църкви, разрушени от турците на територията на Призрен, за всички души, погребани в гробищата на тези унищожени енории. Научава се да се моли така от баща си Йоани⁷, живял 122 години. Андреа Богдани почива през 1649 г.

2. Пророчества и знамения за скорошно поражение на турците.

Според текста на писмото изглежда, че Андреа Богдани също има дара на пророчеството. Дори в момента, когато малко остава Виена да падне в ръцете на турците, той с броеница в ръка казва, че Христовият враг ще падне в *плен от нашите* (*in schiavitù dalli nostri*). Прави категоричното изказване, че „нашите ще имат Победа и че Великият везир ще бъде обезглавен, и че султанът (*il Gran Turco*) ще иска мир от Нашия император“. В началото на декември 1683 г. негова роднина му казва, че три жени са видели сън, в който някой съобщава: „Посвети се старият Господар и ще има мир по целия свят“ (*Posvetioscie stari Gospodar, i biche Mir po svetu svetu*). Андреа Богдани приема с присъщата си скромност (трите жени, както и роднината на Андреа Богдани, са със сръбски имена) пророчеството, предадено на сръбски език.

На 23. декември архиепископът почива без никаква болка (въпреки многото му телесни страдания преди това), *но от слабост*. След това тялото му се донася до църквата „Свети Никола“ в процесия от католици и православни, където е погребан. На другия ден едно *честно момиче* забелязва светлина върху камбанарията на Църквата. Между католиците, православните и „турците“, тръгва мълвата, че тези светлина свидетелства за светостта на *монсеньор Андреа Богдани*.

Писмото е подписано от няколко свещеници, които свидетелстват за „тези прекрасни и верни събития“.

Тази втора част на писмото рисува интересна картина на народно въодушевление в Скопие, свързано с очакванията за победа на австрийската армия над турците. Християнските войски са наричани „нашите“, австрийският император е „Нашият император“. Това е при едно население, което живее в границите на Османската империя и което искрено се надява тя да бъде победена. Ценно е свидетелството, че в погребалната процесия на католическия скопски архиепископ участват и православни християни. Също трябва да се оцени и свидетелството, че жените от фамилията на архиепископа говорят на сръбски език, което показва и славянска жилка в произхода му.

3. Изводи.

Релацията на Пийтър Богдани от 2.IV.1684, подписана и от други духовници, има за цел да препоръча покойния скопски архиепископ като свят човек, с живота и смъртта на когото са свързани чудеса. Същевременно, тя разкрива и интересни черти от народния живот в града, например убеждението, че един и същ сън се присънва едновременно на три жени и той съдържа пророчество за светостта на архиепископа, вярва в чудодейно сияние над камбанарията. Дават се данни за причините за миграцията на албански семейства от района на Призрен в

⁷ Джоани – Gioanni.

Скопие: притесненията, които изпитват от страна на турците, унищожаването на техните църкви (според източника – 60 на брой) и на къщите им.

От текста на писмото се виждат ценностите и политическите нагласи на населението в град Скопие през 1684 г. Особено ценни обаче са сведенията за силните антитурски настроения и за големите надежди, които има населението в Скопие за своето освобождение с помощта на европейските християни. Неслучайно през 1689 г. именно Северна Македония става център на т. нар. Карпошово въстание, в което се прави опит за обединена християнска съпротива срещу турците. Самият автор на писмото, Пйетър Богдани, е действал и в родния край на фамилията – Косово – където също се водят антитурски боеве през 1689 г. За жалост, това голямо народно въодушевление, кристализирало във въоръжена борба още през 1688 г. с Чипровското въстание, продължило на запад с усилията и на албанския народ, не постига мечтаната победа, която да осигури други условия за икономическо и културно развитие.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Dujčev, Ivan (1937)

Il cattolicesimo in Bulgaria nel secolo XVII secondo i processi informativi sulla nomina dei vescovi cattolici. // *Orientalia Christiana Periodica* (111). Roma, p. 203.

Marquet, Odette (1997)

Pjetër Bogdani Letra dhe dokumente nga Arkivi i Kongregatës “de Propaganda Fide” si dhe nga Arkivat Sekrete të Vatikanit, Mendimi Shqiptar, shtëpia botuese “At Gjergj Fishta”, Shkodër.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Andrea Bogdani figlio di Giovanni da Giannani della Diocesi di Prisreno nelli confini di Servia et Albania. Nato delli 1600 pervenuto, che fu all’anno 25 della sua età, contra il voto de parenti principio a studiare li primi elementi a fine di farsi Sacerdote per sovenire la sua Patria, che per la gravosa contributione a Turchi stava per precipitare nella infedeltà. Essendo spinto nell’età doi volte a piedi da pellegrino andò a Loreto per esser ammesso nel Collegio, ove finalmente vedendo li Superiori una vocatione tanto ardente con dispensa della Bolla dell’ eretione fu ammesso. Qui per spatio di sei anni s’approfittò a modo tale nella Morale, Pietà e Carità Christiana, che fu fatto Sacerdote, con applauso della sua simplicità e rettitudine indicibile, Facendo il ritorno nella Patria con un ardentissimo zelo s’impiegò nel servitio di Dio e della Sacra Congregatione da Missionario stipendiato. Questo si granduomo da bene apponendosi alli christiani si non dare le loro Creature battezzate alli Infedeli, li fu da questi brugiata la casa con pericolo d’esser consumati dall’incendio tutti li parenti in mezzo alla notte; per il che, pigliando seco tutta la sua famiglia, fugì nella Diocesi di Scopia lassando tutti li poderi stabili e mobile in podere de Christiani del luogo, con commisione, che non essi dovessero pagare il loro tribute, acciò stassero saldi nella Santa fede, per la quale nel termine, che servì detta Parochia distribuiva a poveri inhabili tutto quello che potea acumulare per liberarli dalle catene de Turchi, senza gran maravlia delli interessati.

Delli 1650, havendo la Sacra Congregatione piena notizia da diverse parti delle heroicche virtù di questo venerabile Missionario, fu eletto e consacrato per Archivescovo di Ocrida; d’onde per sfugire molto liti, e per obediencia della medesima Sacra Congregatione fu transferito all’Arcivescovato di Scopia, quale poi renuntiò per vechiaia e sue grandissime malatie col sacro assenso e bene placito di Nostro Signore nella persona di Monsignor Pietro suo nepote, all’hora Vescovo di Scuttari.

In termine di 16 anni, sono indicibili le pene e dolori della sua malattia sempre patientemente tollerata. Dormiva sempre in ginochioni uno scabello sotto la testa. Doppo tre hore di sonno s’alzava pianissimamente ecitando da se il foco per non incomodare la servitù. Qui riscaldando la sua vechiaia con il suo rosario in mano passava quasi tutta la notte, fino a mezzogiorno diceva alcune sue orationi per disobligarsi dall’offitio, qual non potea recitare per la mancanza della vista. Più delle volte poi diceva la Messa, nelli giorni doppij della Madonna Santissima, nelli giorni feriali de Morti (così ordinandoli il suo confessore) assistito sempre la Sacerdoti. Havendo preso parchissimamente il suo cibo, ripigliava le sue orationi, come egli manifestò a Monsignor Pietro pregando prima per il Pontefice. Per la Sacra Congregatione benefattrice e per l’Imperatore del quale era devotissimo

facendosi sentire nel fervore delle sue orationi, con li ochi sollevati: Dio Padre, Dio Figlio, Dio Spirito Santo: Dio d'Abraamo, Dio d'Isacco, Dio di Giacob sommergete li nemici della Santa fede, come il Pharaone nel Mar Rosso. Il restante delle sue orationi vocali e mentali (precedendo un saluto humilissimo a tutti li santi Patroni delle 60 Chiese Parochiali demolite da Turchi nel territorio di Prisreno) l'applicava a Iddio per tutte quelle anime, di quelli, che erano sepolti nei cimiterij delle dette Parochie ruinate. Dicea haver imparato questo modo d'orare dal suo devotissimo Padre Giovanni, quele fu vivo 122 anni, e morse delli 1649. Tale era la sua pietà!

Pare, che anche avesse lo spirito della Profetia. Quando passò il Gran Turco per via di Servia ala volta di Hungaria li furono sommersi una infinita di gente nel fiumi Morava. Quasi volesse significarli Iddio le sue preci esser aggradite, come anche furono confermate nella seconda vittoria appresso il fiume Drava. Sentendo, che il Gran Vesire, menava donne seco con il Rosario in mano disse: O che gran confusione haverà l'inimico di Christo, quando li saranno menate in schiavitù dalli nostri? Dicea con propositione assoluta: li Nostri haveranno Vittoria, e che sarà decapitato il Gran vesiro, e che il Gran Turco domanderà pace dal Nostro Imperatore, si tenea ciò da tutti per una mera semplicità, vedendo nove da Hungaria, che Vienna stava per cadere. Ne potendosi credere, che un essercito tanto formidabile potesse da potenza humana esser destrutto. Hebbe fortuna di sentire tutto verificato, quello che predisse con grande sua consolatione, et nostra amiratione.

Finalmente nel principio di dicembre 1683 venne Maria Tischovichia nepote di sorella del sudetto Monsignor Andrea già Arcivescovo di Scopia, e trovandolo dove dicesse il suo Rosario appresso il foco, li disse che nella notte precedente Madalena sua figlia e Mara Bobichia e Madalena Maglichia zittelle honoratissime tutte tre havea visto un medesimo sogno, quasi che una persona a loro dicesse: *Posvetioscie stari Posvetioscie stari Gospodar, i biche Mir po svemu svetu*: cioè a dire: si è santificato il Monsignor vecchio (così ero chiamato dal volgo per diferenciarlo dal Monsignor Pietro) e sarà pace per tutto il mondo. Detto modestissimo Monsignore sentendo questa nova, senza perturbari, con un gran silentio, ripigliò le sue orationi.

Alli 22 di Dicembre verso la meza note svegliò Monsignore Pietro con dirli, che assolutamente dovea morire, essendo soproso da una languaidezza straordinaria. Però non si può dire con quanta tenerezza raccomandasse l'anima propia a Sua Divina Maestà. Onde munito delli Santissimi Sacramenti et assistito da Monsignor Pietro Arcivescovo e dall'Abbate Giovanni Missionario commune suoi nepoti, rese l'Anima al Creatore verso la meza notte delli 23 dicembre, doppo 24 hore di semplice debolezza, senza verun dolore, ne pena, anzi fin al'ultimo spirito parlando. Restò quel beato cadavero di straordinaria bellezza adornato; per il che posto nel catchaletto con gran commitiva di gente, si Catholicha come serviana fu portato in Chiesa procesionalmente convenendo una mano di Missionari e Parochi nostri. Voleano parimente intravenire li Preti scismatici, ma per la precendenza intervenendo alcune difficoltà, non parse al Monsignor Arcivescovo si suscitasse qualche lite. Li bagiarono pubblicamente in Chiesa tutti indifferentemente li piedi e le mani dell'uno, e l'altro sesso, acclamandolo per santo per quel solo che si vedea di bellezza in lui, prescindendo da altre bontà. Fu sepolito nella Chiesa di San Nicolò, protettore del luogo in Janjevo sua Ressidenza quale egli avea servito, anchorché fosse Arcivescovo, anche da Parocho, massime in tempo di contagione senza mai ricever novemento, in un sepolchro a volta, sotto la lapida grande, la quale costituisce il secondo scalino dell'Altare maggiore con tutte le ceremonie ecclesiastiche. Da quelli che fu collocato nel sepolcro, vien attestato: che essendo agiustato di tutto punto diede un stranissimo odore.

Il giorno seguente Mara Volpina, zittella di bonissimo concetto d'anni 15, affacciatasi la notte sula fenestra della sua casa contigua alla Chiesa, vedde il balcone della Chiesa, qual guarda verso il sttentrione un grandissimo splendore escire da quel sacro luogo e correndo in casa chiamò li parenti a vedere il miracolo; ma questi impauriti la chiamarono a riposarsi. La zittella intanto promulgò da per tutto, e di là a pochissimo tempo morse, attestando il successo al Padre spirituale nella ultima sua confessione di quello avea visto. In detta Chiesa mai ardonno li lumi la notte, non conservandovisi il Santissimo Sacramento e temendosi li Turchi. La moglie d'un principale turcho chiamando a se alcune donne christiane, dimando loro, se erano soliti li christiani accendere lumi sul campanile quando moriva il loro Superiore comparendo ogni notte doi lumi sula cima del campanile, o pure ciò facessero per le doppie vittorie ottenute in Hungaria? Trovandosi ivi alcune zittelle serviane attestarono d'haver anche loro viste li lumi sul campanile della Chiesa di San Nicolò.

Doppo tre mesi la moglie d'un principale appresso il Giudice del luogo disse ad alcune nostre donne, perché non avertite, che siano levati li lumi del campanile? A segno tale, che tra i Catholici,

Scismattici e Turchi corre voce e fama infallibile, che sono apparsi li lumi, che denotano la santità del Vechio da loro tenuto in grandissima veneratione. Et il ritratto del quale ad vivus si trova nel Collegio Illyrico di Loreto.

Questi, e simili altri bonissimi segni, è concetti di santità ha lasciato a posterì per Essempio questo Venerabilissimo Prelato, come Noi infrascritti attestiamo con ogni verità saper di vera scienza, et anche d'essersi informati da persone veridiche.

Io Don Pietro Caragich Missionario di Trepcia affermo questo sopra.

Io Don Natale Bacich Diacono, e Missionario di Montenegro.

Io Don Giovanni Joncovich Missionario di Scopia affermo questo di sopra.

Io Don Marco Rafarechi Paroco di Novo Monte quanto di sopra affermo.

Io Don Vincenzo Colascich Paroko di missione di Kratovo.

Io Don Abbate Giovanni Bogdani Missionario Commune affermo quanto di sopra

Io Don Tomaso Raspassani Paroco di Prisreno affermo questo di supra havendolo praticato per molti anni

Io Don Pietro Tolich affermo quando di sopra.

(APF SC SERVIA 1669–1760, vol. 1, ff 131 r – 134 r; 134 v)